

TÜRKİYE’DEKİ MAHALLE BİRİMLERİNİN HUKUKİ PERSPEKTİFTEN KRİTİĞİ

CRITIQUE OF NEIGHBORHOOD UNITS IN TÜRKİYE FROM A LEGAL PERSPECTIVE

Araştırma Makalesi
Mahmut CEYLAN*

ÖZ

Mahalleler ekonomik, sosyal ve kültürel ilişkilerin yoğunlaştığı birimlerdir. Kentlerin gelişmesi sonucunda mahalleler farklı yapı ve dinamikler kazanmışlardır. Köy tüzel kişiliğinin büyükşehir belediyesi olan illerde kaldırılması ve bu köylerin mahalleye dönüştürülmesi sonucunda mahalle sayısı artmıştır. Mahalle birimi, muhtar ve ihtiyar heyetinden müteşekkildir. Türkiye’de muhtarlık, köy muhtarlığı ve mahalle muhtarlığı olarak ikiye ayrılır. Mahalleler ise 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu’nda yakın tarihte yapılmış olan değişiklik sonrası kırsal mahalle ve öteki mahalleler şeklinde ayrılabilir. Teknolojinin gelişmesi ve özellikle e-devlet uygulamasına geçişle birlikte mahalle muhtarlıklarının işlevsizleştiği dile getirilmiştir. Makalede varlığı son zamanlarda tartışma hâline gelmiş olan mahalle birimi incelenecektir. Bu kapsamda öncelikli olarak mahalle muhtarlıklarının görevleri ele alınmıştır. Daha sonra yakın tarihte mevzuatta yapılan değişiklik neticesinde büyükşehir belediyesi olan illerde şehir merkezinden uzakta, kırsal alanda bulunan mahalleler için öngörülmüş olan kırsal mahalle müessesesi analiz edilmiştir. Ardından elde edilen bulgular ve mevzuattaki düzenlemeler ışığında mahalle muhtarlıklarının gelecekte varlıklarını koruyup koruyamayacakları ve nasıl bir dönüşüm içine girebileceklerine ilişkin öngörülerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Mahalle, Kırsal Mahalle, Köy, Muhtar, Mahalli İdareler

ABSTRACT

Neighborhoods are units where economic, social and cultural relations are concentrated. As a result of the development of cities, neighborhoods have gained different structures and dynamics. The number of neighborhoods has increased because of the abolition of village legal personality in provinces with

DOI: 10.32957/hacettepehdf.1623478

Makale Geliş Tarihi: 20.01.2025

Makale Kabul Tarihi: 26.03.2025

* Dr. Öğr. Üyesi, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Hukuk Fakültesi İdare Hukuku Ana Bilim Dalı

E-posta: mahmut.ceylan@erdogan.edu.tr

ORCID: 0000-0002-8278-611X

Bu makale Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi Araştırma ve Yayın Etiği kurallarına uygun olarak hazırlanmıştır.

metropolitan municipalities and the transformation of these villages into neighborhoods. The neighborhood unit consists of a mukhtar and a community council. In Türkiye, mukhtars are divided into two as village mukhtars and neighborhood mukhtars. Following the recent amendment to the Metropolitan Municipality Law No. 5216, neighborhood mukhtars can be divided into rural neighborhoods and other neighborhoods. It has been stated that neighborhood mukhtars have become dysfunctional with the development of technology and especially with the transition to the electronic state system. This article will examine the neighborhood unit, the existence of which has recently become a matter of debate. In this context, firstly, the duties of neighborhood mukhtars' offices are discussed. Then, the rural neighborhood unit, which is envisaged for neighborhoods located in rural areas far from the city center in provinces with metropolitan municipalities as a result of a recent amendment to the legislation, was analyzed. Then, considering the findings and legislative arrangements, predictions are made on whether neighborhood mukhtars will be able to preserve their existence in the future and what kind of transformation they may undergo.

Keywords: Neighborhood, Rural Neighborhood, Village, Mukhtar, Local Governments

EXTENDED SUMMARY

The abolition of village legal entities in provinces with metropolitan status and the transformation of these villages into neighborhoods has led to an increase in the number of neighborhoods. Neighborhoods are governed by a mukhtar and a community council, as in villages. With the advancement of technology and especially with the transition to e-government, opinions have emerged that neighborhood units have lost their functionality. The existence of neighborhood administration, which was discontinued in the early years of the Republic and was accepted again, has recently become a subject of debate again.

Law No. 6360 abolished the legal entities of villages in provinces with metropolitan municipalities in 2012 and transformed these villages into neighborhoods. However, this situation brought along some problems, and as a result of the amendment made to the Metropolitan Municipality Law No. 5216 in 2020, the status of rural neighborhoods and rural built-up areas was determined. Accordingly, settlements within the borders of metropolitan municipalities that were previously villages or town municipalities but have been converted into neighborhoods will become rural neighborhoods if the metropolitan municipality council, upon the decision and proposal of the district municipality council, determines within ninety days at the latest whether these places qualify as rural settlements, taking into account criteria such as their distance to the city center, socio-economic status, access to municipal services and construction status. In fact, the abolition of village legal entities in metropolitan cities was not an appropriate approach. As a matter of fact, the rural neighborhood regulation points to this. Just as the mukhtar system should continue in villages, it should also continue in rural neighborhoods for the same reasons. These places are already villages in nature, but their status has been terminated by the will of the legislator.

As a result of the development of technology, many duties of neighborhood mukhtars' offices have become dysfunctional after the introduction of the e-government system. This situation has caused the existence of neighborhood mukhtars to be questioned. The neighborhood unit, where decision-making bodies come into office through elections, is important in terms of democratic culture. However, the loss of its functions has eroded the conviction that this instrument of democracy must exist. For this reason, it has become necessary to examine the positive and negative aspects of the existence of mukhtar offices in neighborhoods other than rural neighborhoods. The aim of this study is to examine the function of neighborhood units and to determine whether they should be abolished. In this context, firstly, the neighborhood unit and its historical process in Turkey were examined. Then, the duties of neighborhood mukhtars' offices and rural neighborhoods are discussed. Finally, the future of neighborhood mukhtar offices is analyzed.

The unit that can be similar to the neighborhood unit, which is the subject of this study, is the parish in England. However, it is important to note that it is not possible to say that it corresponds exactly to the neighborhood unit in Turkey. Just like in England, there is no distinction between towns and villages in France in the same sense as in Turkey, and communes can be shown as units that can correspond to villages. Also, communes are equivalent to municipalities in Turkey. While both communes in France and parishes in the England are types of local government, neighborhoods in Turkey are not considered a type of local government since they are not public legal entities and lack the power to take legal action. To sum up, it is difficult to talk about the existence of a neighborhood unit in both England and France as in Turkey.

Although some works use the term “administration” for neighborhoods, this is not correct. Since neighborhoods do not have legal personalities, they do not have the authority to take legal action and declare their will. Public administrations in Turkey are the central administration, special provincial administration, municipality and village. Neighborhood is not one of them. On the other hand, in order to talk about administration, there must be governance. However, when the regulations in the legislation on neighborhood mukhtars are examined, it is seen that they do not possess these qualities. Therefore, it is appropriate to use the term “neighborhood unit”.

The mukhtar system exists in the village as well as in the neighborhood. The mukhtar and the community council function as decision-making bodies in the village, just like in the neighborhood. Villages are the smallest type of local government and have separate legal personalities. Since villages are located in rural areas, having a separate local government organization in these areas provides advantages in terms of the execution of public services and law enforcement activities. Therefore, it is difficult to say that there is a serious debate on the existence of the mukhtar system in villages.

It is necessary to say that the abolition of mukhtars' offices in neighborhoods other than rural neighborhoods, i.e. neighborhoods located in city centers, is a requirement of public interest. The most important reason for this is that these units have become dysfunctional in today's world. In this way, the expenditures on neighborhood mukhtar offices will be saved and the financing of some public services will be facilitated. It will be possible for the administration to make more accurate development plans in the

economic context. In 1933, with the Law No. 2295 on the Abolition of Mukhtars and Community Councils in Places with Municipal Organizations, neighborhood mukhtars were abolished in places with municipal organizations, and they were re-established in 1944. The abolition of neighborhood mukhtar offices, which were considered unnecessary about a century ago, is based on more rational grounds as they have become dysfunctional after today's technological developments.

GİRİŞ

Kentleşmenin artması ve daha karmaşık hâle gelmesi sonucunda mahallelerde ciddi değişimler ve dönüşümler gerçekleşmiştir. Bu durum kanun koyucunun bazı tasarruflarda bulunmasına sebep olmuştur. Büyükşehir statüsündeki illerde köy tüzel kişiliklerinin kaldırılması ve bu köylerin mahallelere dönüştürülmesi, mahalle sayısında artışa yol açmıştır. Mahalleler, muhtar ve ihtiyar heyeti tarafından yönetilmektedir. Teknolojinin ilerlemesi ve özellikle e-devlet uygulamasına geçişle birlikte mahalle muhtarlıklarının işlevselliğini yitirdiği yönünde kanaatler ortaya çıkmıştır. Cumhuriyet'in ilk yıllarında varlığı sonlandırılan ve tekrar kabul edilen mahalle biriminin varlığı son zamanlarda yeniden tartışma konusu olmuştur.

6360 sayılı On Dört İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Yedi İlçe Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile il mülki sınırları büyükşehir belediyelerinin sınırları olmuş ve bu bölgelerde il özel idareleri ile köyler ortadan kaldırılmıştır. Köyler, mahalle statüsüne geçirilmiştir. Ardından 2020 yılında 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu'nda yapılan 7254 sayılı Kanun değişikliği ile Kanun'a ek 3. madde getirilmiş ve kırsal mahalle ile kırsal yerleşim alanı kavramları tanımlanmıştır. Köy tüzel kişiliği kaldırılan büyükşehir belediyesi olan illerde kırsal mahalle statüsünün oluşturulması amaçlanmıştır. Dolayısıyla mahalleleri kırsal mahalleler ve öteki mahalleler ayırarak incelemek gerekmektedir. Köylerde ve kırsal mahallelerde muhtarlık kurumunun korunması birçok yönden faydalıdır. Fakat şehir merkezlerinde bulunan muhtarlıklar için ciddi tereddütler ortaya çıkmıştır.

Mevzuatta çeşitli hükümlerle mahalle muhtarlıklarına birtakım görev ve sorumluluklar yüklenmiştir. Teknolojinin gelişmesi ve e-devlet uygulamasına geçiş sonrası mahalle muhtarlıklarının birçok görevi işlevsiz hâle gelmiştir. Bu sebeple kırsal

mahalle haricindeki mahallelerde muhtarlıkların varlığının olumlu ve olumsuz yönlerinin incelenmesi zarureti ortaya çıkmıştır. Çalışmanın amacı mahalle muhtarlıklarının fonksiyonunun incelenmesi ve ilga edilip edilmemesi gerektiğinin tespitine ilişkindir. Bu kapsamda öncelikli olarak İngiltere ve Fransa’da mahalli idareler incelenmiş ve Türkiye’deki mahalle birimine benzer birimlerin olup olmadığı ele alınmıştır. Fransa’nın tercih edilme sebebi tıpkı Türkiye gibi Kara Avrupası Hukuk Sistemi içinde yer alması ve Türk idare hukuku doktrinin Fransız idare hukuku doktrininden etkilenmesidir. İngiltere’nin ele alınmasının sebebi ise farklı bir hukuk sistemi olan Common Law Hukuk Sistemi içinde yer almasıdır. Bu sayede iki farklı hukuk sistemi içindeki ülkelerdeki sistemler analiz edilmiştir. Bu analizden sonra mahalle birimi ve Türkiye’deki tarihi süreci incelenmiştir. Ardından mahalle muhtarlıklarının görevleri ve kırsal mahalle ele alınmıştır. Son olarak mahalle muhtarlıklarının geleceği analiz edilmiştir.

Mahalle birimine ilişkin yapılan bilimsel çalışmaların daha ziyade kamu yönetimi alanından olduğu gözlemlenmiştir. Hukuk alanında ise bu konuda yeterli bilimsel çalışmanın olmadığı söylenebilir. Makalenin bundan sonra bu konuda yapılacak olan bilimsel çalışmalara ilham vermesi murat edilmektedir.

I. İNGİLTERE VE FRANSA’DAKİ DURUM

Sosyal, ekonomik ve kültürel hayatta önemli konumu olan¹ Türkiye’deki mahalle birimlerini incelemenden önce Türkiye’den farklı olarak Common Law Hukuk Sistemi’nde yer alan İngiltere’de bu birimlerin olup olmadığına ve tıpkı Türkiye gibi Kara Avrupası Hukuk Sistemi içinde yer alan Fransa’ya kısaca bakmak uygun olacaktır.

İngiltere’de tam olarak Türkiye’deki anlamıyla bir mahallenin varlığından söz etmek zordur. Bunun için öncelikli olarak İngiltere’deki mahalli idare sistemine bakmak uygun olacaktır. İngiltere’de toplam beş farklı türde mahalli idare bulunmaktadır: *County councils, district councils, unitary authorities, metropolitan districts, London boroughs*². Ayrıca İngiltere’de yaklaşık 9.000 tane *town council* ve *parish council* bulunmakta olup

¹ Kemal Gözler, *Mahalli İdareler Hukuku* (Ekin Yayinevi 2018) 487.

² <<https://www.gov.uk/guidance/local-government-structure-and-elections>> Erişim Tarihi 12 Ocak 2025.

bu birimler *unitary authority* ve *district council*'ler altında bir seviyede faaliyet göstermektedir³. Konseyler düzeyinde ise İngiltere'de iki kademeli durum söz konusudur. Üst kademedeki *county council*'ler, altta ise *district*, *borough* ve *city*'ler bulunmaktadır; ülkenin bazı bölgelerinde ise *unitary authorities in shire area*, *London borough*'lar ve *metropolitan borough*'lar vardır⁴.

Yukarıdaki kavramları birebir şekilde Türkiye'deki idari birimlere denk gelecek şekilde çevirmek mümkün olamayabilir. Örneğin *district* kelimesinin "bölge" olarak çevrildiği⁵ gibi "belediye" olarak da çevrilmiştir⁶. Bir başka örnek olarak *borough* kavramını ele aldığımızda sözlükte ilçe, kent, kasaba, bucak, kaza, köy anlamlarına geldiği görülmektedir⁷. Hâlbuki ilçe, kent, kasaba, bucak, kaza, köy kelimeleri Türkiye'de farklı yerleşim birimlerini ifade eden kavramlardır. Dolayısıyla sözlükteki bu tanımlama da İngiltere'deki mahalli idare birimlerini Türkiye'deki karşılığı varmış gibi çeviri yapmanın isabetsiz olduğunu ortaya koymaktadır. İngiltere'deki bu yönetimlerle Türkiye'deki mahalli idareler arasında benzerlik kurularak isim çevirisi yapmak yerine bu idari birim isimlerinin aynen alınması uygun olanıdır. Zira aksi durumda farklı anlamlar ortaya çıkabilir. Aynı şekilde muhtemelen benzerliklerinden olsa gerek "muhtar" kelimesinin İngilizcede tam olarak hangi kelime ile ifade edileceği hususunda tereddüt bulunmaktadır. Sözlüğe bakıldığında "*mukhtar*" kelimesi görülmekte olup anlamı ise şu şekilde verilmiştir: "Başlangıçta Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde ve daha sonra Türkiye'de ve bazı halef devletlerdeki mahalli idare şefi"⁸. Görüldüğü üzere muhtar kelimesi İngilizceye, Osmanlı Devleti üzerinden geçmiştir. Burada dikkat edilmesi gereken hususlardan birisi İngiltere'de kelime olduğu gibi alınırken maalesef Türkiye'de ise müellifler benzetme kurmak suretiyle çeviri yapmaktadır.

³ <<https://www.gov.uk/guidance/local-government-structure-and-elections>> Erişim Tarihi 12 Ocak 2025.

⁴ <<https://www.gov.uk/understand-how-your-council-works>> Erişim Tarihi 15 Ocak 2025.

⁵ Müzehher Yamaç, 'Tarihsel Gelişim İçinde Üniter Bir Yapıda Yerel Yönetim: İngiltere Örneği' (2014) (4) Sosyal Bilimler Metinleri 1, 6

⁶ Yıldız Atmaca ve Nurullah Şabu, 'İngiltere ve Türkiye'de Yerel Yönetimler Üzerine Karşılaştırmalı Bir Değerlendirme' (2019) 6(48) Journal of Social and Humanities Sciences Research 4707, 4717. Fakat Yazarlar eserlerinde *district* için "bölge" ve "bölge yönetimi" ifadelerini de kullanmışlardır. Bkz. 4718.

⁷ <<https://tureng.com/tr/turkce-ingilizce/borough>> Erişim Tarihi 16 Ocak 2025.

⁸ <<https://www.oed.com/search/dictionary/?scope=Entries&q=mukhtar>> Erişim Tarihi 12 Ocak 2025.

Çalışmanın konusu olan mahalle birimi ile benzerlik kurulabilecek birim İngiltere’de *parish*’lerdir. Fakat önemle belirtmek gerekir ki Türkiye’deki mahalle birimi ile birebir uyuştuğunu söylemek imkân dahilinde değildir. Bu birimin Türkçeye, kırsalda bulunmalarından olsa gerek “köy”⁹ ve “bucak”¹⁰ olarak çevrildiği görülmektedir. Ayrıca bu birimlerin “mahalle” olarak çevrildiği de görülmektedir¹¹. Fakat *parish*’lerin vergi alabilme yetkisi; arazi tahsisler için iyileştirme ve otlatma hakkı tanıyabilme yetkisi (*Small Holdings and Allotments Act 1908*)¹²; eğlence meydanları, bisiklet yerleri, hamamlar, morglar gibi yerlere ilişkin kural koyma yetkileri bulunmaktadır (*Public Health Act 1875*¹³, *Road Traffic Regulation Act 1984*¹⁴, *Public Health Act 1936*¹⁵). Mevzuatta verilmiş birçok görevleri vardır. Bir bütün olarak bakıldığında Türkiye’deki mahalle birimine tam olarak karşılık geldiğini söylemek güçtür. Ayrıca *parish*’ler birer mahalli idare olarak kabul edilirken¹⁶ Türkiye’deki mahalle birimleri tüzel kişiliği olmadığından ve hukuki işlem tesis edemediklerinden mahalli idare olarak kabul edilmezler¹⁷.

Fransa’da ise yerel birimler şunlardan oluşmaktadır: *Région, département* ve *commune*¹⁸. Gözler bunları sırasıyla şu şekilde çevirmiştir: Bölgeler, iller, belediyeler¹⁹. Fakat Yazar eserinin başka bir yerinde *département* kavramını il özel idaresi olarak çevirmiştir²⁰. Yıldız ise bu kavramları sırasıyla bölge yönetimi, il özel idaresi ve belediye

⁹ Atmaca ve Şabu, (n 6) 4719; Yamaç, (n 5) 7.

¹⁰ Erol Birlik, ‘İngiltere’de Sağlık Hizmetleri’ (1950) 7(3) Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 192, 200.

¹¹ Emine Çeliksoy ve Aysena Alkan, ‘Yapısal ve İşlevsel Açından İngiltere ve Türkiye Yerel Yönetimlerinin Karşılaştırılması’ (2020) 3(2) Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi 403, 405.

¹² <<https://www.legislation.gov.uk/ukpga/Edw7/8/36>> Erişim Tarihi 16 Ocak 2025.

¹³ <<https://www.legislation.gov.uk/ukpga/Vict/38-39/55/section/164>> Erişim Tarihi 16 Ocak 2025.

¹⁴ <<https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1984/27/section/57>> Erişim Tarihi 16 Ocak 2025.

¹⁵ <<https://www.legislation.gov.uk/ukpga/Geo5and1Edw8/26/49/section/223>> Erişim Tarihi 16 Ocak 2025.

¹⁶ <<https://www.gov.uk/guidance/local-government-structure-and-elections>> Erişim Tarihi 12 Ocak 2025.

¹⁷ Gözler, *Mahalli İdareler Hukuku* (n 1) 487 dn 2.

¹⁸ Benoît Plessix, *Droit Administratif Général* (LexisNexis 2020) 237.

¹⁹ Kemal Gözler, *İdare Hukuku C.I* (Ekin Yayınevi 2019) 468.

²⁰ ibid 481, 506.

olarak çevirmiştir²¹. Yukarıda İngiltere örneğinde yapılan açıklamalara koşut olarak bu kavramları Türkçeye çevirmek yerine aynen kullanmak daha isabetli olanıdır. Zira Fransa'daki *département*'lar ile Türkiye'deki il özel idarelerinin birebir aynı yönetim biçimleri olduğunu söylemek güçtür. Zira Fransa'da il özel idareleri *commune*'lerden daha geniş bir alanda faaliyet göstermekte²² olup katmanlı yapının ikinci katmanıdır²³. Türkiye'de ise il özel idareleri sadece büyükşehir belediyesi olmayan illerde bulunmaktadır ve bu illerde belediye ile il özel idaresi arasında katman olduğunu söylemek zordur. Kendilerine verilen görev ve yetki bağlamında *département*'lar ile il özel idareleri arasında benzerlik kurulabilir. Fakat bu benzerlikten yola çıkarak *département*'lara il özel idaresi demek uygun olmayabilir. Kavramı olduğu gibi kullanmak gerekir.

Tıpkı İngiltere'de olduğu gibi Fransa'da da Türkiye'deki anlamıyla belde, köy ayrımı bulunmamakta olup köylere karşılık gelebilecek birimler olarak *commune*'ler gösterilmiştir ve bunlarda *municipalité* (belediye) idaresi bulunmaktadır²⁴. Fransa'da 34.955 tane *commune* vardır²⁵. Türkiye'de ise hâlihazırda 1402 tane belediye bulunmaktadır²⁶. Görüldüğü üzere Türkiye'deki belediyeye ve aynı zamanda köylere denk geldiği söylenebilecek olan *commune*'ler çok daha küçük coğrafi alanlarda faaliyet göstermektedir.

Türkiye'deki anlamıyla Fransa'da mahalle bulunmamakta olup onların yerine *commune*'ler vardır. Yukarıda da işaret edildiği üzere *commune*'ler Türkiye'deki belediyeye ve köye denk görülmüştür²⁷. *Commune*'ler Fransa'daki en alt kademe mahalli idare birimleridir²⁸. Türkiye'de ise büyükşehir belediyesi olmayan illerde bütün mahalli

²¹ Hayrettin Yıldız, *Fransız Yerel Yönetim Hukuku* (On İki Levha Yayınları 2013) 17.

²² ibid 19.

²³ Gözler, C.I (n 19) 468.

²⁴ Kemal Gözler, 'Türk Belediye Sistemi Üzerinde Fransız Etkisi: 3 Nisan 1930 Tarihli Belediye Kanunu Fransa'dan mı İktibas Edilmiştir?' (2019) (1) Çağdaş Yerel Yönetimler 1, 11 dn.21.

²⁵ <<https://collectivites-locales.gouv.fr/>> Erişim Tarihi 17 Ocak 2025.

²⁶ <<https://www.e-icisleri.gov.tr/Anasayfa/MulkiIdariBolumleri.aspx>> Erişim Tarihi 17 Ocak 2025.

²⁷ Gözler, C.I (n 19) 468; Yıldız, (n 21) 18; Gözler, 'Belediye Sistemi' (n 24) 11.

²⁸ Gözler, C.I (n 19) 468; Yıldız, (n 21) 18.

idareler arasında katman olduğunu söyleyemesek de en altta köyler yer alırken, büyükşehir belediyesi olan yerlerde ise ilçe belediyeleri bulunmaktadır. Ayrıca *commune*'ler bir mahalli idare türü iken²⁹ mahalleler ise kamu tüzel kişisi olmadığından ve hukuki işlem yapabilme kudretinden yoksun olduklarından bir mahalli idare türü olarak kabul edilmez³⁰.

Fransa tıpkı Türkiye gibi Kara Avrupası Hukuk Sistemi içinde yer alır. İngiltere ise farklı bir hukuk sistemi olan Common Law Hukuk Sistemi'ndedir. Çalışmada İngiltere ve Fransa tercih edilmiştir. Çünkü farklı hukuk sistemleri içinde yer alan bu iki önemli ülkede Türkiye'deki gibi mahalle birimlerinin olduğuna dair olası zannın isabetsiz olduğunu ortaya koymak amaçlanmıştır. Yukarıdaki açıklamalardan da anlaşılacağı üzere gerek İngiltere'de gerekse Fransa'da Türkiye'deki biçimiyle bir mahalle biriminin varlığından söz etmek zordur.

II. MAHALLE BİRİMİNİN TÜRKİYE'DEKİ TARİHİ SÜRECİ

Mahalle, Arapçada "konaklama yeri, konak, durak" anlamına gelen "hl" kökünden türetilmiş bir mekân adı olup³¹ bu kelime ile aynı kökten gelen "mahal" sözcüğü yer, yöre anlamını taşımaktadır³². TDK Güncel Türkçe Sözlükte ise birinci anlamı ile mahalle şu şekilde tanımlanmıştır: "Bir şehrin bir kasabanın, büyükçe bir köyün en az beş yüz nüfusa sahip parçalarından her biri."³³

Selçuklular döneminde mahalleden sorumlu yöneticiye "öndeş" deniyordu³⁴. Her ne kadar "öndeş" kelimesi öz Türkçe olsa da güncel TDK'nın Güncel Türkçe Sözlüğü'nde bu kelime bulunmamaktadır. Ayrıca bilimsel eserlerde de bu kelimenin tercih edilmediği görülmektedir. Bu sebeple ve dile yerleşmiş olmasından dolayı muhtar kelimesinin kullanılması daha isabetlidir. Muhtarlık, köy ve mahallelerde II. Mahmut döneminde

²⁹ Plessix (n 18) 237.

³⁰ Gözler, *Mahalli İdareler Hukuku* (n 1) 487 dn 2.

³¹ <<https://www.nisanyansozluk.com/kelime/mahalle>> Erişim Tarihi 27 Aralık 2024.

³² Türk Dil Kurumu, *Türkçe Sözlük 2 K-Z* (12. Baskı, Kalkan Matbaacılık 2023) 2265.

³³ ibid 2266.

³⁴ İlber Ortaylı, *Türkiye Teşkilât ve İdare Tarihi* (Cedit Neşriyat 2008) 104.

gerçekleştirilen reformlardan birisi olup bu kurumun oluşturulmasından önce, köyler ve mahalleler geleneksel ve toplumsal yapılar olarak işlevlerini sürdürmekteydi ve köylere muhtarlık sistemi gelmeden önce, köylerin yönetimi kethüda, yaşlılar heyeti ve zaman zaman muhtar diye anılan kişiler tarafından sağlanıyorken mahallelerde ise muhtarın görevlerini imamlar yerine getiriyordu³⁵.

Öncelikle belirtmek gerekir ki “mahalle yönetimi” veya “mahalle idaresi” ifadeleri isabetli değildir. Zira kamu idaresi kavramı kamu tüzel kişiliği bulunan merkezi idare (devlet tüzel kişiliği), il özel idaresi, belediye ve köyü kasteder; mahallenin ise bir tüzel kişiliği bulunmadığından “mahalle birimi” ifadesinin kullanılması daha uygundur³⁶. Öte yandan idare, belli bir amaca yönelmek için işlevsel olarak “idare etme” anlamına geldiği gibi teşkilat anlamına da gelir³⁷. Sözlük anlamı ile idare “yönetme, çekip çevirme; güdüm, yönetim” anlamına geldiği gibi “ülke işlerinin yürütülmesi, kamuya ilişkin hizmetlerin bütünü” anlamına gelmektedir³⁸. Türkiye’de mahalle biriminin hukuki işlem yapamayacağı, irade açıklayamayacağı³⁹ göz önüne alındığında mahallenin bir idare olmadığı anlaşılabacaktır. Zira ortada yönetme, çekip çevirme veya ülke işlerinin yürütülmesi yoktur. Sadece birtakım tespit edici nitelikte işlemler⁴⁰ yapabilmektedirler.

Mahalle muhtarlığı kalıcı bir idari yapı olarak değerlendirilmemiş ancak, mahalli idarelerin tam olarak kurulmadığı dönemlerde oluşan boşluğu muhtarların doldurması, merkezi otorite tarafından çözüm olarak benimsenmiştir⁴¹. Mahalle geçmişten günümüze evrim geçirmiştir. Günümüzde mahalle tanımlanırken, yapısal özelliklere dayalı bir tanım uygunsa da sosyal ilişkiler bağlamında yapılacak tanımlar mahalle kavramından giderek

³⁵ Hikmet Kavruk, *Mahalle Yerleşimi ve Yönetimi* (Nobel Yayınevi 2018) 111 vd.

³⁶ Gözler, *Mahalli İdareler Hukuku* (n 1) 487 dn 2.

³⁷ Lûtfi Duran, *İdare Hukuku Ders Notları* (Fakülteler Matbaası 1982) 2-3.

³⁸ Türk Dil Kurumu, *Türkçe Sözlük 1 A-J* (12. Baskı, Kalkan Matbaacılık 2023) 1656. Ayrıca idarenin diğer anlamları şu şekildedir: “Bir kurum veya kuruluşun yönetildiği yer veya makam”, “bir kurumun işlerini yürüten kurul”, “tutum”, “idare kandili veya lambası”, “hoş görme, göz yumma”, “yetinme”. Bkz. Türk Dil Kurumu, *Türkçe Sözlük 1 A-J* 1656.

³⁹ Gözler, *Mahalli İdareler Hukuku* (n 1) 487.

⁴⁰ Gözler, *C.I* (n 19) 790 vd.

⁴¹ Nilgün Kahraman ‘Mahalle Muhtarlığının Sosyal Devlet Kapsamında Yeniden Düzenlenmesi Gereği’ (2020) 1(3) Kamu Yönetimi ve Politikaları Dergisi 69, 78.

uzaklaşmaktadır; zira yüz yüze ilişkiler artık yerini daha mesafeli ve ihtiyaçlara dayalı bir ilişki anlayışına bırakmaktadır⁴². Mahalle algısındaki bu değişiklik hukuk alanında da ortaya çıkmakta ve özellikle işlevsel olup olmadığı gündeme gelmektedir.

Türkiye’de muhtarlığı ikiye ayırmak gerekir: Köy muhtarlığı ve mahalle muhtarlığı. Mahalle muhtarlığı ise 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu’nda⁴³ yakın tarihte yapılan değişiklik sonrası kırsal mahalle ve öteki mahalleler şeklinde ayrılabilir. Köyün bir tüzel kişiliğinin olması ve muhtarın tüzel kişinin temsilcisi olması göz önüne alındığında köy yönetiminin özel bir inceleme alanı olduğu anlaşılmaktadır. Öte yandan bir mahalli idare birimi olan köy idaresi mevzuatta birçok görev ve yetki ile donatılmıştır ve olması gereken budur. Köyün varlığı hususunda ciddi tartışmalar bulunmamaktadır. Tüzel kişiliğinin bulunmaması, tanımlarının belediye mevzuatında bulunması, teşkili ve lağvedilmesine ilişkin hususlarda görüşmelerin belediye meclisinde yapılması, karar organlarının seçimle başa gelmesi, merkezi idare ve mahalli idareler ile teşkilat bağının olmaması gibi gerekçelerle mahalle biriminin kendine özgü bir kurum olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır.

1924 yılında 442 sayılı Köy Kanunu⁴⁴ kabul edilmiştir. Mahalle muhtarlıkları ise 1913 tarihli İdare-i Umumiye-i Vilayet Kanunu Muvakkatı⁴⁵ ile hukuken kaldırılmış; fakat hükümetin izniyle faaliyetlerine bir süre devam etmişlerdir. Muhtarlığın kaldırılması Cumhuriyet’in ilk yıllarında da gündeme gelmiş ve bu husus Dahiliye Encümeni Mazbatasında şu şekilde ifade bulmuştur: “Şehir ve kasabalarımızda oturanların mahalli mahiyette müşterek ve medeni ihtiyaçlarını tanzim ve tesviye vazifesi 1580 numaralı kanunla belediyelere verildiği, muhtar ve ihtiyar heyetlerinin yaptığı işlerin de mahiyet itibarıyla belediye vazifelerinden başka bir şey olmadığı dermeyeran edilerek işbu vazifelerin daha salim ve mazbut bir surette ifasını temin için hiçbir

⁴² Musa Şahin ve Esra Işık, ‘Osmanlı’dan Cumhuriyete Mahalle Yönetimi’, (2011) (30) Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 221, 223-224.

⁴³ Büyükşehir Belediyesi Kanunu, Kanun Numarası: 5216, Kabul Tarihi: 10.07.2004, RG 23.07.2004/25531.

⁴⁴ Köy Kanunu, Kanun Numarası: 442, Kabul Tarihi: 18.03.1924, RG 07.04.1924/68.

⁴⁵ İdare-i Umumiye-i Vilayet Kanunu Muvakkatı, Tarihi: 26.03.1913, Düstur, Tertip 2, Cilt 5, Sayfa 186, Ref. No: 3268.

memlekette mevcudiyetleri kalmamış olan muhtar ve ihtiyar heyetlerinin belediye teşkilatı olan yerlerde kaldırılması zaruri olduğu ifade olunmasıyla esasen komün teşkilatını yapmış olan bütün memleketlerde bu teşekküller kaldırılmıştır.”⁴⁶ 10.06.1933 tarihli ve 2295 sayılı Belediye Teşkilatı Olan Yerlerde Muhtar ve İhtiyar Heyetlerinin Lağvı Hakkında Kanun⁴⁷ ile belediye teşkilatı olan yerlerde mahalle muhtarlıkları ve ihtiyar heyetlerinin faaliyetlerine fiilen son verilmiştir ve görevleri belediyeler ile merkezi idare arasında paylaştırılmıştır. Çalışmanın esas odaklandığı hususlardan birisi burasıdır. Bir diğer deyişle Cumhuriyet’in ilk yıllarında dahi gereksiz olduğuna kanaat getirilen bu müessesenin, teknolojinin günümüzde geldiği seviye sonrasında ne kadar gerekli olduğuna ilişkin sorular gündeme gelmiştir.

Mahalle muhtarlıklarının ilgasından sonra belediyelerde iş yükü fazlalığı sebebiyle muhtarlık kurumunun olmamasının bazı sakıncalar doğurduğuna işaret edilmiştir⁴⁸. Daha sonra 10 Nisan 1944 tarih ve 4541 sayılı Şehir ve Kasabalarda Mahalle Muhtar ve İhtiyar Heyetleri Teşkiline Dair Kanun⁴⁹ ile mahalle birimi tekrar teşkil edilmiştir.

2012 yılında 6360 sayılı Kanun’la⁵⁰ il mülki sınırı büyükşehir belediyesinin sınırı hâline gelmiş ve büyükşehir olan yerlerde il özel idareleri, belde belediyeleri ve köylerin varlığına son verilmiştir. Köyler mahalleye dönüştürülmüştür. Fakat bu mahallelere ilişkin ayrıca bir düzenleme yapılmamıştır.

⁴⁶ I/603 numaralı kanun layihası ve Dâhiliye encümeni mazbatası, 10 Haziran 1933.

⁴⁷ Belediye Teşkilatı Olan Yerlerde Muhtar ve İhtiyar Heyetlerinin Lağvı Hakkında Kanun, Kanun Numarası: 2295, Kabul Tarihi: 10.06.1933, RG 19.06.1933/2431

⁴⁸ “Bilhassa büyükşehirlerde muhtarların vazifelerini yapmak için belediyelerce tayin edilen ve mümessil adıyla da söylenen halk işleri memurlarının ve zabitanın bu hususta azami mesai sarf etmelerine rağmen arzu edilen bir derecede yapmakta müşküllere uğradığı görülmektedir. Bilhassa nizamnamenin bir mahallenin sakinlerine bıraktığı vazifelerin muntazam yerine getirildiği anlaşılmaktadır. Bu sebeple ilga edilen muhtarlık teşkilatının vücuda getirdiği idare boşluğunu bu teşkilatın yeniden ihyası suretiyle doldurmak bu dokuz senelik tecrübeden sonra zaruri görülmüş ve bu kanun layihası bu sebeple tanzim olunmuştur.” Bkz. TBMM Zabıt Ceridesi, 1943, 48/1.

⁴⁹ Şehir ve Kasabalarda Mahalle Muhtar ve İhtiyar Heyetleri Teşkiline Dair Kanun, Kanun Numarası: 4541, Kabul Tarihi: 10.04.1944, RG 15.04.1944/5682.

⁵⁰ On Dört İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Yedi İlçe Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, Kanun Numarası: 6360, Kabul Tarihi: 12.11.2012, RG 06.12.2012/28489.

Muhtarların merkezle daha hızlı ve etkili iletişim kurabilmeleri maksadıyla 2015'te İçişleri Bakanlığınca internet üzerinden “muhtar bilgi sistemi” hayata geçirilmiştir. Bu projenin maksadı muhtarların taleplerini, önerilerini, görüşlerini ve şikayetlerini elektronik ortamda iletebilmelerini sağlamak, bu taleplerin takibini ve raporlanmasını kolaylaştırarak görevlerini daha verimli, hızlı ve kaliteli bir şekilde yürütmelerine olanak tanımaktır⁵¹.

Mahalle anayasal dayanağa sahip değildir. Hâlihazırda 4541 sayılı Şehir ve Kasabalarda Mahalle Muhtar ve İhtiyar Heyetleri Teşkiline Dair Kanun ve 5393 sayılı Belediye Kanunu'na⁵² dayanmaktadır. 5393 sayılı Belediye Kanunu'nun madde 3/1-d hükmünde şu şekilde tanımlanmıştır: “Belediye sınırları içinde, ihtiyaç ve öncelikleri benzer özellikler gösteren ve sakinleri arasında komşuluk ilişkisi bulunan idarî birim.”

Mahallelerin kurulması konusunda net bir kriterin olmaması sebebiyle belediyeler plansız şekilde mahalle sayısını artırmakta ve bazı durumlarda belediyeler ile mülki idare amirleri ters düşmektedir⁵³. Nüfusu 500'ün üzerinde olmak şartıyla Belediye meclisinin vereceği karar, kaymakamın sunacağı görüş ve valinin onayı doğrultusunda mahallelerin kurulması, birleştirilmesi, kaldırılması, bölünmesi, adlarının veya sınırlarının belirlenmesi ile değiştirilmesi gerçekleşir (5393 sayılı Belediye Kanunu madde 9/2, 3). Organları ise muhtar ve ihtiyar heyetidir (5393 sayılı Belediye Kanunu madde 9/1).

III. TÜRKİYE'DEKİ MAHALLE BİRİMLERİ

Mahalle muhtarlıklarına mevzuatta birtakım görevler verilmiştir. Bu görevlerin neler olduğunun incelenmesi mahalle muhtarlıklarının geleceğinin ne olacağına ilişkin isabetli öngöründe bulunmayı kolaylaştıracaktır. Öte yandan 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu'nun Ek 3. maddesi büyükşehir belediyesi sınırları içinde yer alan, önceden belde belediyesi yahut köy iken mahalleye dönüştürülen yerleşim birimlerinin şehir merkezine uzaklığı, belediye hizmetlerine erişim durumu, sosyo-ekonomik durumu

⁵¹ <<https://www.muhtar.gov.tr>> Erişim Tarihi 28 Aralık 2024.

⁵² Belediye Kanunu, Kanun Numarası: 5393, Kabul Tarihi: 03.07.2005, RG 13.07.2005/25874.

⁵³ Seyit Koçberber, ‘Yeni Belediye Yasası ile Mahalle Yönetimi’ (2005) (56) Sayıştay Dergisi 103, 105.

ve yapılaşma gibi unsurlar dikkate alınarak kırsal mahalle statüsüne geçirilebileceğini hüküm altına almıştır. 2020 yılında yapılan değişiklikle Kanun'a eklenen bu hüküm mahalleler arasında farklı bir statü olan kırsal mahalle statüsünü ihdas etmiştir. Dolayısıyla mahalle birimlerinin geleceği analiz edilirken farklı statülere sahip olan mahallelerin ayrı ayrı incelenmesi zarureti ortaya çıkmıştır.

A. Mahalle Muhtarlığının Görevleri

Mahalle biriminin organları muhtar ve ihtiyar heyetinden müteşekkildir. Köylerin organları ise muhtar, ihtiyar heyeti ve köy derneğidir. Ayrıca köylerin hukuki işlem yapabilme kudreti varken, mahallelerin yoktur⁵⁴. 2025 yılı itibarıyla Türkiye'de mahalle sayısı 32274'tür⁵⁵.

5393 sayılı Belediye Kanunu madde 9/3 hükmü mahalle muhtarının görevlerini şu şekilde ifade etmiştir: "Muhtar, mahalle sakinlerinin gönüllü katılımıyla ortak ihtiyaçları belirlemek, mahallenin yaşam kalitesini geliştirmek, belediye ve diğer kamu kurum ve kuruluşlarıyla ilişkilerini yürütmek, mahalle ile ilgili konularda görüş bildirmek, diğer kurumlarla iş birliği yapmak ve kanunlarla verilen diğer görevleri yapmakla yükümlüdür." Mahalle muhtarları ve ihtiyar heyetlerinin göreceği işler için temel düzenlemeler 4541 sayılı Şehir ve Kasabalarda Mahalle Muhtar ve İhtiyar Heyetleri Teşkiline Dair Kanun'da bulunmaktadır. Kanun'un 3. maddesinde bu hususlar toplam on yedi başlıkta düzenlenmiş olup günümüzde bu hükümlerin çoğu metruk veya işlevsiz hâle gelmiştir denilebilir⁵⁶. Örneğin ilgili hükme göre mahalle muhtarlarının ilmühaber verme

⁵⁴ Gözler, *Mahalli İdareler Hukuku* (n 1) 487-488.

⁵⁵ <<https://www.e-icisleri.gov.tr/Anasayfa/MulkiIdariBolumleri.aspx>> Erişim Tarihi 20 Mart 2025.

⁵⁶ 4541 sayılı Kanun m.3:

"Mahalle muhtar ve ihtiyar heyetinin göreceği işler şunlardır:

1 - Nüfus Kanunu hükümlerine göre:

A) Kendilerini nüfus sicillerine kaydettirmemiş olanlara,

B) Hıviyet cüzdanlarını kaybedenlere,

C) Doğum vakalarını nüfus idarelerine bildirmekle mükellef olanlara,

D) Ölüm vakaları için nüfus dairelerine,

E) Yer değiştirmelerinin kütüklere kaydı için alakadarlara,

F) Sanat, sıfat, mezhep ve eşkal gibi hususların nüfus sicillerine kaydı için talep edenlere,

ilmuhaber vermek;

2 - 1111 numaralı Askerlik Kanunu hükümlerine tevfikan :

- A) Askerlik yoklama memurları tarafından istenilen malûmatı vermek,
- B) Askerlik şubelerine davet pusulalarını imza mukabilinde alarak sahiplerine tebliğ etmek ve davetlilerle beraber muayyen günde askerlik meclisine gitmek ve davete icabet etmemiş olanlar hakkında malûmat vermek,
- C) Alakadarlara bildirilmek üzere gönderilen askere sevk cetvellerini, hazır olan sahiplerine tebliğ ederek kendilerini ve hazır bulunmayanlar hakkında icabeden meşruhatı kaydederek, cetveli o mahallin zabıta amirine teslim etmekle beraber kendisi de toplama yerinde hazır bulunarak istenilecek malûmatı vermek,
- D) Askere sevk tarihinden itibaren akibeti meçhul kalanlar hakkında şahadetname vermek,
- E) Askerlik çağında olanlardan 15 günden fazla bir müddetle şubesinin bulunduğu mevkiden harice çıkmak isteyenlerin verecekleri haberi kaydetmek ve şubelerine bildirmek;

3 - 1525 numaralı Şose ve Köprüler Kanunu hükümlerine göre:

- A) Yol vergisi ile mükellef olanlar için hususi muhasebelerden verilecek cetvelleri doldurmak,
 - B) Mükellefiyetlerini bedenen ifa edecek olanların vesikalarını muayene ile bu mükellefiyeti ifadan kaçınmış olanların cetvellerini hususi muhasebeye vermek;
- 4 - 1086 numaralı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu hükümlerine göre:
- A) Sulh hakimleri nezdinde görülecek davalara ait vekaletname imzalarını tasdik etmek,
 - B) İmza vazına muktedir olmıyan veya yazı bilmiyen şahsın kullanacağı mührü veya el ile yapacağı işareti tasdik etmek,
 - C) Adli müzaheret talebinde bulunanların mahkemeye ibraz edecekleri şahadetnameleri tanzim etmek;

5 - 1412 numaralı Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu hükümlerine göre:

- A) Bir davayı temyiz talebinde bulunacakların yatırmak mecburiyetinde oldukları depo şartından müstesna tutulabilmesi için fakir olduklarına dair ilmuhaber vermek,
 - B) Zabıtaca yapılacak bina aramalarında hazır bulunmak;
- 6 - Hayvan sirkatinin men'i hakkındaki kanun hükümlerine göre:
- A) Hayvanını satmak isteyenlere ilmuhaber vermek,
 - B) Tazmin ettirilmesi lazım gelen çalınmış hayvan bedelini, mahalle halkına taksim etmek,
 - C) Hayvan hırsızları ve yatakları hakkında zabıt tanzim etmek;

7 - 797 numaralı Veraset ve İntikal Vergisi Kanunu hükümlerine göre: mahallede her geçen ay içindeki ölüm vakalarını ertesi ayın on beşine kadar varidat dairelerine yazı ile bildirmek;

8 - Tahsili Emval Kanunu mucibince yapılacak hacizlerde hazır bulunmak ve borçlarını tediye temerrüt edenlerin mali iktidarlara olup olmadığına dair ilmuhaber vermek;

9 - 393 numaralı mızur hayvanların itlafi hakkındaki kanun hükmüne göre: Hayvanların öldürölmesi için kullanılacak silah ve saireyi mücadele mevsiminde mücadele heyetinden makbuz mukabilinde alarak tevzi etmek ve mevsim hitamında silahları ve kullanılmamış maddeleri toplıyarak heyete teslim etmek;

10 - 1580 numaralı Belediye Kanunu hükümlerine göre: İntihap encümeni teşkili için, belediyeler tarafından istenilecek kimseleri seçmek;

11 - Tedrisatı iptidaiye kararnamesi hükümlerine göre: Her yıl okul açılmadan on beş gün evvel semtin bağılı bulunduğı ilk okulun baş öğretmeni ile birlikte mahalle hududu içinde oturan ve mecburi Öğrenim

görevleri vardır. Fakat e-devlet uygulamasına geçince bu fonksiyon ortadan kalkmıştır. E-devlet sayesinde kamu hizmeti farklı bir boyut kazanmış, idari işlemlerin süresi kısaltılmış, maaliyeti azalmıştır ve buna koşut olarak kamu hizmetinden yararlananlar daha kolay ve aktif şekilde hizmetten istifade edebilme imkânına kavuşmuş, idarenin faaliyetleri hakkında daha iyi bilgi edinebilir olmuşlardır⁵⁷. Ayrıca e-devletin daha birçok faydası olmuştur. Örneğin kâğıtsız formata geçilmiş, harcamalarda tasarruf sağlanmış, sürekli ve her yerden erişime imkân mümkün hâle gelmiş, verimlilik sağlanmış, hesap verilebilirlik artmış ve yolsuzluk azalmıştır⁵⁸.

Teknolojideki bu gelişmeler kamu yönetimini ciddi anlamda etkilemiştir. Nüfus cüzdanı almak ve doğumları nüfusa kaydettirmek gibi hizmetler vatandaşların başvurusu neticesinde kaymakamlıklara bağlı ilçe nüfus müdürlüklerinde gerçekleştirilir. Ayrıca e-devlet uygulamasına entegre edilen işlemler için resmî kurumlara gitmeye gerek kalmadan bu hizmetler doğrudan çevrimiçi olarak yapılabilmektedir. Bunun haricinde askerlik tarihi gelenler hakkında muhtarlar birtakım bildirim yükümlülükleri verilmiş ve bunların da uygulamada işlerliği kalmamıştır. Bir başka örnek mahalle muhtarları ve ihtiyar heyeti “mahalleye girdiğini haber aldığı hüviyeti meçhul ve şüpheli şahıslar hakkında zabıtaya haber vermek” vazifesindedir (4541 sayılı Kanun m.3/13).

yaşında

olan çocukların bir cetvelini tanzim ederek mühürlemek ve bu cetvelde adları yazılı çocuklardan okula devama mecbur olanları bu müddet içinde velilerine bildirmek ve devamsızlıkla ilgili her türlü tebliğ ve takiplere tavassut etmek;

12 - 2613 numaralı Kadastro ve Tapu Tahriri Kanunu ile 2644 numaralı Tapu Kanunu hükümlerine göre: Ferağ ve intikal ve kayıt işlerine ait ilmühaber ve vesikalar vermek ve meskenlere girerken hazır bulunmak;

13 - Mahalleye girdiğini haber aldığı hüviyeti meçhul ve şüpheli şahıslar hakkında zabıtaya haber vermek;

14 - İnsan ve hayvanlara arız olan salgın ve bulaşıcı hastalıkların ve nebatata hasar veren haşerelerin zuhuru haber aldığı gün Hükümete bildirmek;

15 - Yardıma muhtaç olanlara fakirlik ihtiyaç ilmühaberleri vermek;

16 - Mahallede sakin olanlar hakkında resmi müesseselerce istenilen hüsnühal varakalarını tanzim ve ikametgah senedi tasdik etmek;

17 - Cumhurbaşkanınca, halkın ihtiyaçlarını karşılamak ve amme hizmetlerini kolaylaştırmak üzere karar altına, alınacak işlerden o mahalleye taallük eden kısımları tatbik etmek.”

⁵⁷ Yücel Oğurlu, *İdare Hukukunda “E-devlet” Dönüşümü ve Dijitalleşen Kamu Hizmeti* (On İki Levha Yayınları 2010) 101.

⁵⁸ ibid, 105-109.

Büyükşehirlerde bazı mahallelerden gün içerisinde binlerce insan geçmektedir. Muhtarın bunların her birini tanınması ihtimal dahilinde değildir. Günümüzde kentleşmenin gelişimi ve değişimi gibi sebeplerle farklı ölçeklerde mahalle teşkilatları ortaya çıkmıştır. Örneğin Diyarbakır'ın Bağlar ilçesindeki Bağcılar Mahallesi 2023 yılı itibarıyla 151 bin 459 kişi yaşamakta olup bu nüfus 4 ilden ve 804 ilçeden daha kalabalıktır⁵⁹. Bağlar Mahallesi ve benzeri mahallelerde muhtarın, mahallelinin hepsini tanıdığını ve mahalleden geçen şüpheli kişileri tespit edeceğini söylemek güçtür. Dolayısıyla günümüzde şehir merkezlerinde bu hükmün bir işlerliğinin olduğu söylenemez. Mahalle bekçileri mahallelerde kamu düzenini korumak için gerekli faaliyetlerde bulunmaktadır⁶⁰. Kaldı ki şüpheli bir şahsı kolluk kuvvetlerine bildirmek için muhtar olmaya gerek yoktur ve normal bir vatandaş da bunu yapabilir.

B. Kırsal Mahalle: Köyün Gerekliliği

2012 yılında 6360 sayılı Kanun'la büyükşehir belediyelerinin sınırları içindeki köy tüzel kişiliklerinin varlığına son verilmiş ve bunlar mahalleye dönüştürülmüştür. Büyükşehirlerde köylerin ve il özel idarelerinin varlığının sonlandırılması hususunda Anayasa'ya aykırılık iddiası ile Anayasa Mahkemesine başvurulmuştur. Fakat Anayasa Mahkemesi ilgili kanun hükümlerini Anayasa'ya aykırı bulmamıştır⁶¹. Nitekim doktrinde Anayasa'da köyün varlığının kabul edilmiş olmasının idari işlemle kurulmuş olan köy tüzel kişiliğinin varlığına kanunla son verilemeyeceği anlamına gelmeyeceği dile getirilmiştir⁶². Zira Anayasa hükmünden her ilde muhakkak köy bulunacağına dair bir anlamın çıkarılamayacağı da ifade edilmiştir⁶³. Fakat köy tüzel kişiliğinin keyfi olarak kaldırılamayacağı bunun için köyün, köy vasfını yitirmesi, örneğin şehirleşmenin genişlemesi sonucu zamanla şehir içinde kalması gerektiği dile getirilmek suretiyle köy tüzel kişiliklerinin büyükşehirlerde kaldırılması doktrinde Anayasa'ya aykırı olarak da

⁵⁹ <<https://data.tuik.gov.tr/>> Erişim Tarihi 29 Aralık 2024.

⁶⁰ Kemal Gözler, *İdare Hukuku C.I* (Ekin Yayınevi 2019) 468.

⁶¹ Anayasa Mahkemesi, E 2013/19 K 2013/100, 12.09.2013.

⁶² Tahir Muratoğlu 'Mahalli İdareler Mevzuatında 6360 Sayılı Kanunla Yapılan Değişiklikler' (2015) 20(32) Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 59, 80.

⁶³ ibid 80.

değerlendirilmiştir⁶⁴. Köy tüzel kişiliğinin büyükşehir belediyesi olan illerde kaldırılmasına ilişkin Anayasa'ya uygunluk meselesi haricinde birçok sorun gündeme gelmektedir. Fakat çalışmanın konusu bağlamında özellik arz eden husus bu illerdeki mahalleye dönüşen eski köylerin durumudur.

Yukarıda mahalle birimi için dile getirilen eleştiriler hiç şüphesiz bu şekilde şehir merkezlerinden çok uzakta olan ve yakın zamana kadar köy iken kanun koyucunun iradesi ile mahalleye dönüştürülen yerler hakkında söz konusu değildir. Esasında isabetli olan bu mahallelerin tekrar köy tüzel kişiliğine kavuşturulmasıdır. Mahalle olarak kalması durumunda ise muhtarlığın varlığının buralarda devamlılığı sağlanmalıdır. Zira şehir merkezlerinden çok uzakta kalan bu yerlerde bir muhtarlığın bulunması birtakım sorunların ortaya çıkmasını engelleyecektir. Örneğin şehir merkezinde bulunan mahalle muhtarlığının 7201 sayılı Tebligat Kanunu'nun⁶⁵ 21. maddesinde düzenlenen tebliğin imkânsızlığı ve tebellüğden imtina edilmesi hâllerini ele alalım. Söz konusu hükme göre tebliğ memuru ilgili evrakı muhtara ve ihtiyar heyeti azalarından birisine yahut zabıta amir veya memurlarına imza karşılığında teslim etmesi ve maddedeki diğer şartları sağlanması durumunda tebellüğ gerçekleşmiş sayılır. Bu madde kapsamında tebliğin imkânsızlığından bahsedebilmek için gidilen adresin doğru yer olması gerekir ve tebligat muhatabının yahut muhatap adına tebellüğe yetkili kişinin o esnada adreste olmaması gerekir⁶⁶. Tebellüğden imtina hâlinde ise muhatap veya tebliği kabule yetkili kişinin adreste olmasına karşın tebellüğü kabul etmemesi gerekir⁶⁷. Şehir merkezlerindeki mahalle teşkilatı kaldırıldığında bu husustaki boşluğu doldurmak kolaydır. Nitekim 7201 sayılı Tebligat Kanunu'nun 21. maddesinde teslimin yapılacağı kişiler arasında alternatif olarak “zabıta amir veya memuru” da düzenlenmiştir. Farklı çözümler de bulunabilir. Örneğin kaymakamlık binalarında veya karakollarda teşkil ettirilecek olan bir tebligat masalarının bu sorunu etkin şekilde çözme potansiyeli vardır. Ancak şehir merkezine uzak

⁶⁴ Kemal Gözler ‘6360 Sayılı Kanun Hakkında Eleştiriler: Yirmi Dokuz İlde İl Özel İdareleri ve Köylerin Kaldırılması ve İlçe Belediyelerinin Büyükşehir İlçe Belediyesi Hâline Dönüştürülmesi Anayasamıza Uygun mudur?’ (2013) 11(122) Legal Hukuk Dergisi 37, 42-43.

⁶⁵ Tebligat Kanunu, Kanun Numarası: 7201, Kabul Tarihi: 11.02.1959, RG 19.02.1959/10139.

⁶⁶ Ejder Yılmaz ve Tacar Çağlar, *Tebligat Hukuku* (Yetkin Yayınları 2013) 368;

⁶⁷ Yılmaz ve Çağlar (n 66) 380; Timuçin Muşul, *Tebligat Hukuku* (Adalet Yayınevi 2016) 328.

mahalleler için bu durum birtakım zorlukların ortaya çıkmasına sebebiyet verebilir. Öncelikle maliyet ve zaman yönünden verimsizlikler ortaya çıkabilecektir. Dolayısıyla büyükşehir statüsünü haiz illerde şehir merkezine uzak mahallelerde muhtarlık kurumunun korunması önem arz etmektedir.

Bir diğer mesele muhtarlıkların özellikle mahalli idarelerle vatandaş arasında köprü görevi görmesi argümanına ilişkindir. Köyler ve kırsal mahalleler için geçerli olan bu argümanın şehir merkezleri bakımından isabetli olmayacağını söylemek gerekir. Zira yukarıda da işaret edildiği üzere bazı ilçe ve hatta illerden büyük mahalle dahi vardır⁶⁸. Bu büyük mahallelerde muhtarın köprü işlevi gördüğünü söylemek güçtür. Dolayısıyla şehir merkezlerindeki artan nüfus, dinamik yapı ve yüksek mobilite mahallelerin geleneksel anlamıyla sabit bir topluluk olmaktan uzaklaştığı sonucunu doğurmaktadır. Öte yandan mahalli idarelerle vatandaşlar arasında bir problem varsa bunun mahalli idareler nezdinde çözüme kavuşturulması mümkündür. Örneğin bu husus için belediyeler bünyesinde profesyonel bir yönetim modeli sunulabilir.

Son olarak muhtarlıkların tarihsel perspektifte kırsal alanlarda daha etkin hizmet verdikleri göz önüne alındığında şehir merkezlerinde nüfus yoğunluğu ve hizmet beklentilerinin farklılaşması sebepleriyle aynı etkinliğin olduğunu söylemek güçtür. Şehir merkezlerindeki yaşam tarzı dijital hizmetlere olan talebi artırmakta ve muhtarlıkların geleneksel işlevleri şehir merkezinde verimliliğini kaybetmektedir. Şehir merkezlerindeki sosyo-ekonomik dönüşüm ve değişen toplumsal yapılar, muhtarlıkların tarihsel rollerini ve bu rollerin sonucu olarak mevzuatta kendilerine verilen görevleri günümüzde önemsiz hâle getirmiştir. Fakat aynı gerekçeleri köyler ve kırsal mahalleler için söylemek güçtür.

Köyden mahalleye dönüştürülen şehir merkezinden uzakta bulunan yerlerde ortaya çıkan sorunları çözmek adına 2020 yılında 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu'nda 7254 sayılı Kanun'la değişiklik yapılmış ve Kanun'a Ek 3. madde eklenmiştir. Söz konusu maddede kırsal mahalle ve kırsal yerleşik alan tanımlanmıştır. Buna göre büyükşehir belediyesi sınırları içinde kalan, önceden belde belediyesi veya köy iken mahalleye dönüştürülmüş olan yerleşim birimlerinin şehir merkezine uzaklığı,

⁶⁸ Diyarbakır'ın Bağlar ilçesindeki Bağcılar Mahallesi 2023 yılı itibarıyla 151 bin 459 kişi yaşamaktadır. Bkz. <<https://data.tuik.gov.tr/>> Erişim Tarihi 29 Aralık 2024.

sosyo-ekonomik durumu, belediye hizmetlerine erişim durumu ve yapılaşma gibi unsurlar dikkate alınmak suretiyle ilçe belediye meclisinin kararı ve önerisiyle, büyükşehir belediye meclisi en geç doksan gün içerisinde kırsal yerleşim özelliğine sahip olduğunu tespit ederse bu mahalleler, kırsal mahalle olarak kabul edilir. Bu karar mahalle bazında alınmalıdır. Fakat tamamen kırsal mahalle statüsünde olmayan mahallelerde de en az on bin metrekarelik kırsal yerleşik alanları tayin edilebilir. Kırsal mahalle ya da kırsal yerleşik alanı statüsü, bu maddede belirtilmiş olan prosedüre göre kaldırılabilir.

Kanun'da yapılan bu değişikliğe koşut olarak 2021 yılında Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı tarafından Kırsal Mahalle ve Kırsal Yerleşik Alan Yönetmeliği⁶⁹ (Yönetmelik) çıkarılmıştır. Kırsal mahallenin tespiti için Kanun'da belirtilen kriterlere ek olarak Yönetmelik'in 4. maddesinde 1984 yılı ve sonrasında belde belediyesi ve köyken mahalleye dönüşmüş olan mahallelerde tespitin yapılacağı ve bu tespit sırasında genellik, eşitlik ve adaletin dikkate alınacağı hüküm altına alınmıştır. Kırsal mahalleleri öteki mahallelerden ayıran en önemli özellikler Yönetmelik'in üçüncü bölümünde muafiyetler, indirimler ve sürelerle ilişkin düzenlemelerdedir. Zira kırsal mahallelerin sosyo-ekonomik yapısı şehir merkezindeki mahallelere kıyasla farklılık arz etmektedir. Kırsal mahallelerin nüfus yoğunluğu, altyapı imkânları, tarım ve hayvancılık gibi ekonomik faaliyetleri ile mahalli idarelerin hizmet götürme kapasitesi gibi hususlar kırsal mahalleler için farklı düzenlemeleri gerekli kılmıştır. Bu sebeple Yönetmelik'in üçüncü bölümünde bulunan muafiyetler, indirimler ve sürelerle ilişkin düzenlemeler kırsal mahallelerin ulaşım ve altyapı zorluğu, düşük gelir düzeyine sahip olmaları gibi nedenlerle şehir merkezlerindeki mahallelere kıyasla kolaylık sağlanması murat edilmiştir. Ayrıca bu düzenlemeler kırsal mahallelerin ekonomik ve toplumsal yapısına uyum sağlamak ve kırsal kalkınmayı desteklemek amacı da taşımaktadır.

Kırsal mahalleye ilişkin düzenlemelerin ekonomik perspektife dayandığı söylenebilir⁷⁰. Diğer yandan bu düzenlemeler, köy tüzel kişiliğinin ilgasının doğurduğu sorunları ortadan kaldırma ihtiyacının sonucudur. Kırsal yaşamın önemli unsurları olan

⁶⁹ Kırsal Mahalle ve Kırsal Yerleşik Alan Yönetmeliği, RG 15.04.2021/31455.

⁷⁰ Hikmet Kavruk 'Kırsal ve Kentsel Alanda Mahalle: Köylerde, Kent ve Kasabalarda, Büyükşehirlerde Mahalle Kavramı' (2024) 4(1) SDE Akademi Dergisi 121, 140.

yaylak, mera ve kışlak alanlarında yapı ruhsat izinlerinin belediyeler tarafından verilmesi, burada yaşayan halkın belediyelerle çeşitli sorunlar yaşamasına ve ek mali yükümlülüklerle karşı karşıya kalmasına yol açarken; idari ve mali açıdan tüzel kişiliğe sahip köylerin mahalle statüsüne indirilmesi, bu yerleşimlerin belediyelere bağımlı hâle gelmesine neden olmuştur⁷¹. Ayrıca bu düzenlemelere bakıldığında kırsal yerleşik alanın ve kırsal mahallenin tespitinde ortaya konulan kriterler somut ve anlaşılabilir olmayıp idarenin takdirine bırakılmış; bu yerlerde muafiyet ve indirimler öngörülmüş olmakla birlikte 6360 sayılı Kanun'dan önce köylerde ticaret, zanaat ve serbest meslekle uğraşanlar ile ücretli çalışanlar, 193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu⁷² kapsamında yararlandıkları muafiyet ve istisnalar dikkate alınmamış ve bu gelir gruplarının mali açıdan zor durumda kalmalarına yol açabilecek gelişmeler ortaya çıkmış; bu yerlere sağlanan muafiyet ve istisnalar, buralar artık özerk yönetim birimi olan köy olmadıkları için belediyenin gelirlerini olumsuz yönde etkilemiş; köy tüzel kişiliğinin ortadan kalkmasından kaynaklı temsiliyet sorunları ortaya çıkmış; ekonomik birtakım sorunlar türemiş; kamu hizmetlerinin sağlanması hususunda bazı problemler doğmuştur⁷³. 6360 sayılı Kanun'daki geçici maddelerle birtakım muafiyet ve istisnalar sağlanmıştır. Örneğin Kanun'un geçici 1. maddesinin 15. fıkrasında⁷⁴ yapılan düzenlemeye göre bu Kanun'la köy tüzel kişiliği kaldırılan yerlerde bazı vergilerin 2026 yılına kadar alınmayacağı ve yine bu tarihe kadar içme ve kullanma suları için alınacak olan ücretin, en düşük tarifenin %25'ini geçmeyecek şekilde belirleneceği hüküm altına alınmıştır. Bu muafiyet ve

⁷¹ Sedat Karakaya 'Mahalle Yönetimi ve Temel Sorunları' (2020) (50) Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 461, 480.

⁷² Gelir Vergisi Kanunu, Kanun Numarası: 193, Kabul Tarihi: 31.12.1960, RG 06.01.1961/10700.

⁷³ Bu konularda bkz. Ayşe Çolpan-Kavuncu 'Türk Yerel Yönetim Yapısında Kırsal Mahallelerin Sorunları' (2023) 15(41) İdealkent 606, 612-619; Özalp Kılıç ve Selçuk İpek 'Kırsal Mahalle: Büyükşehirlerde Tekrar Köye Dönüş mü?' (2022) 7(1) Troy Academy International Journal of Social Sciences 1, 7-8.

⁷⁴ "Bu Kanuna göre tüzel kişiliği kaldırılan köylerde, bu fıkranın yürürlüğe girdiği tarihten itibaren 29/7/1970 tarihli ve 1319 sayılı Emlak Vergisi Kanununa göre alınması gereken emlak vergisi ile 26/5/1981 tarihli ve 2464 sayılı Belediye Gelirleri Kanunu uyarınca alınması gereken vergi, harç ve katılım payları 31/12/2025 tarihine kadar (bu tarih dâhil) alınmaz ve 31/12/1960 tarihli ve 193 sayılı Gelir Vergisi Kanununun 9 uncu maddesinin birinci fıkrasının üçüncü bendi, 23 üncü maddesinin birinci fıkrasının birinci bendi ile beşinci bendi, 66 ncı maddesinin birinci fıkrasının beşinci bendi hükümleri 31/12/2025 (bu tarih dâhil) tarihine kadar uygulanmaya devam edilir. Bu yerlerde içme ve kullanma suları için alınacak ücret 31/12/2025 tarihine kadar (bu tarih dâhil) en düşük tarifenin %25'ini geçmeyecek şekilde belirlenir."

istisnaların fonksiyonu köylerin mahalle statüsüne geçirilmesi sebebiyle ortaya çıkacak olan ekonomik ve idari değişikliklerinin olumsuz etkilerini azaltmaktır. Özellikle bu geçici nitelikteki muafiyet ve istisnalar geçiş sürecinde kırsal mahallelerin mali yükünü azaltmak amacıyla getirilmiştir. Fakat bu düzenlemeler bir diğer yönüyle belediyelerin mali gelirlerinin olması gerekenin altında kalmasına sebep olmuştur. Sonuç olarak geçici muafiyet ve istisnalar kırsal mahallelere dönüşüm sürecinde birtakım mali kolaylıklar sağlasa da uzun vadeli çözüm üretme hususunda yeterli olmamıştır. Özetle kırsal mahalle düzenlemesi var olan sorunların bir kısmını çöze de birtakım sorunları da beraberinde getirmiştir.

Esasında kırsal mahalle ifadesi çelişki içerdiğinden isabetli değildir. Nitekim bu hususa doktrinde dikkat çekilmiş, Türkiye’de mahallenin kentsel bir kavram, kırsal kelimesinin ise tam tersi anlam içermesi sebebiyle bunun oksimoron⁷⁵ oluşturduğu ifade edilmiştir⁷⁶. Aslında büyükşehirler için “köy” kavramına alternatif kavram bulma çabasının başarısız olduğunu söylemek gerekir. Ayrıca mevzuat değişikliği neticesinde büyükşehir sınırları içine alınıp mahalleye dönüştürülen eski köyler, kırsal karakterini koruduğundan, aslında kentsel alanın bir parçası hâline gelmiş olmamaktadır⁷⁷. Bu durum kanun koyucunun yeterli hazırlık yapmadan ve düşünsel süreci sağlıklı şekilde tamamlamadan düzenleme yaptığı hususundaki şüpheleri kuvvetlendirmektedir.

C. Mahalle Muhtarlığının Geleceği

Mahalle günümüzde, eski geleneksel yapısını yitirmiş ve zamanın gereksinimlerine göre değişerek yeni bir biçim almıştır⁷⁸. Gözler, birçok mahallenin ekonomik, kültürel ve sosyal yönden köylerden çok daha önemli olduğunu vurgulayarak hukuki yönden ise önemlerinin neredeyse hiç olmadığını⁷⁹ olduğunu ifade etmiş; gerekçe olarak ise tüzel

⁷⁵ “Zıt anlamlı iki kelimenin bir arada kullanılması.” Bkz. Türk Dil Kurumu, *Türkçe Sözlük* (n 34) 2523.

⁷⁶ Ünal Küçük ‘Yerel İdari Vesayet İlişkisinin Yeni Bir Uygulaması Olarak Oksimoronik Bir Kavram: Kırsal Mahalle’ (2022) 30(4) Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 2163, 2165.

⁷⁷ Karakaya (n 65) 480.

⁷⁸ Makbule Şiriner-Önver ‘Türkiye’de Mahalle Yönetimi’ (2020) 4(3) Uluslararası Anadolu Sosyal Bilimler Dergisi 37, 51.

⁷⁹ Yazar, mahallelerin hukuki yönden önemlerinin neredeyse hiç olmadığını vurgulamak için “sıfıra yakın” ifadesini kullanmıştır. Bkz. Gözler, *Mahalli İdareler Hukuku* (n 1) 487.

kişiliğinin olmaması sebebiyle hak sahibi olup borç altına giremeyeceği, mal sahibi olamayacağı, hukuki işlem yapamayacağı ve irade açıklayamayacağını göstermiştir⁸⁰.

Muhtarlık, zamanla gelişen, hukuki ve siyasi boyutları olan, birçok fonksiyonu barındıran önemli bir tarihsel ve kültürel kurum olup Türk sineması ve edebiyatında da işlenen bu kurum, aynı zamanda toplumsal yapıya dair tartışmaların da merkezinde yer almıştır⁸¹. Son zamanlarda gerçekleşen teknolojiye gerçekleşen dönüşüm sürecinde, dijital ve internet teknolojilerinin sunduğu imkânlar, dünyada ve Türkiye'de hayatın her alanını etkilediği gibi toplumun en küçük siyasi birimi olarak nitelendirilen muhtarlığı da etkilemekte olup e-devlet süreciyle birlikte muhtarlıklar birtakım fonksiyonlarını kaybetmeye başlamıştır⁸². Bu durum mahalle muhtarlıklarının varlık gerekçesinin sorgulanmasını haklı olarak ortaya çıkarmıştır.

Mahalle muhtarlığının birtakım güçlü ve güçsüz yönleri bulunmaktadır. Güçlü yönleri halka yakın olmaları ve seçimle iş başına gelmeleri iken güçsüz yönleri ise yetkilerinin bulunmaması, mali ve personel yönünden yetersiz olmaları, teknolojinin gelişimi sonucu fonksiyonsuz kalmaları ve muhtar ile muhtar adayları arasında rekabetin olmasıdır⁸³. Ayrıca işlevselliğin azalması, maliyet ve fayda dengesizliği, yapısal zayıflık, kamu yararı ve verimlilik ilkeleri göz önüne alındığında güçsüz yönlerin ağır bastığı hususunda güçlü bir kanaat ortaya çıkmaktadır.

İhtiyaç olduğunda kurumlar ortaya çıkar ve artık bu ihtiyaç ortadan kalktığında kurumun varlığı yükten başka bir şey olmaz. Yukarıda da değinildiği üzere Cumhuriyet'in ilk yıllarında yani yaklaşık bir asır önce yasama organı 2295 sayılı Belediye Teşkilatı Olan Yerlerde Muhtar ve İhtiyar Heyetlerinin Lağvı Hakkında Kanun ile mahalle muhtarlığının gereksiz olduğuna hükmederek bu müesseseyi ilga etmiştir. Tabii ki o dönemin şartları göz önüne alındığında birtakım ihtiyaçlar sebebiyle bu tasarrufun isabetli

⁸⁰ Gözler, *Mahalli İdareler Hukuku* (n 1) 487.

⁸¹ Cahit Aslan 'Mahalle Muhtarlığı Hukuksal ve İşlevsel Analizler' (2021) 30(2) Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 18, 19.

⁸² ibid 19.

⁸³ Kahraman (n 40) 79.

olmadığına kanaat getirilmek suretiyle mahalle muhtarlıkları yeniden teşekkül ettirilmişlerdir.

E-devlet uygulamasına geçişle muhtarlıklardan alınan birtakım bilgilendirici metinlerin kolay yoldan temini sağlanmış ve birkaç görevi bulunan mahalle muhtarlıkları artık neredeyse görevsiz hâle bürünmüştür. Nitekim mahalle birimi ve mahalle muhtarları ile ilgili Trabzon'un Ortahisar ilçesinde yapılan bir çalışmada şu sonuçlara varılmıştır: Bugün, mahalle biriminin sorumlulukları resmi belgeleri düzenlemek, onaylamak ve mahalle ile merkezi yönetim arasında olan birtakım ilişkileri yürütmekle sınırlandırılmıştır ve bunun sonucunda geleneksel işlevlerini büyük ölçüde yitiren mahalle birimi ya yeni bir yapıya kavuşturularak daha işlevsel hâle getirilmelidir ya da verdiği hizmetler diğer yerel veya merkezi yönetim birimlerine devredilip, bu yapıların varlığı sona erdirilmelidir⁸⁴. Yazarlar bu açıklamalarda bulunmakla birlikte mahalle muhtarlığının kaldırılması yerine yeniden ele alınarak dizayn edilmesi gerektiği sonucuna varmışlardır. Buna göre mahalle muhtarlarının ciddi bir kısmının ilkokul mezunu olduğuna dikkat çekildikten sonra bu konuda muhtarları bilinçlendirmek gerektiği ifade edilmiş ve mahalle biriminin işlevsel bir konuma getirilmesi gerektiği söylenmiştir⁸⁵. Fakat bu işlevselliğin nasıl sağlanacağına ilişkin tatmin edici bir öneri çalışmada sunulmamıştır. Esasında e-devletin işlevi göz önüne alındığında kırsal mahalleler haricindeki mahallelerde muhtarlık kurumuna ihtiyaç olduğunu söylemek oldukça güçtür. Dolayısıyla bu konuda esaslı öneri kırsal mahalleler haricindeki mahallelerde muhtarlık kurumunun kaldırılması şeklinde olmalıdır.

Mahalle muhtarlıkları ile ilgili başka saha çalışmaları da yapılmıştır. Çalışmalardan elde edilen bulgular muhtarlık kurumunun gerekli olup olmadığı hususunda önemli veriler sunmaktadır. Bu kapsamda bir çalışmada Nevşehir ilinde ikamet eden vatandaşların mahalle muhtarlarının görevlerini yerine getirmeleri bağlamındaki memnuniyet düzeylerini tespit için alan araştırması yapılmıştır⁸⁶. Bir başka çalışma ise

⁸⁴ Hasan Mahmut Kalkışım ve Nihat Yılmaz 'Mahalle Yönetimi ve Mahalle Muhtarlarının Profili: Trabzon Ortahisar Örneği' (2017) 6(12) Küresel İktisat ve İşletme Çalışmaları Dergisi 110, 124.

⁸⁵ ibid 124-125.

⁸⁶ Yapılan araştırmada mahalle muhtarlarına istenildiği zaman ulaşılabilip ulaşılamadığına ilişkin sorunun cevabında orta düzeyde memnuniyet sonucu ortaya çıkmıştır. Ayrıca söz konusu çalışmada cevap

Isparta ilinde gerçekleştirilmiş olup sorular muhtarlara yöneltilmiştir⁸⁷. Türkiye genelinde yapılan bir diğer çalışmada muhtarlara, halkın onları kim olarak gördükleri sorulmuştur⁸⁸. Bu eserlerden elde edilen verilerin çalışmada savunulan görüşleri destekler nitelikte olduğu belirtilmelidir.

Mahalle biriminin yerel demokrasi ve verimli, etkili kent hizmeti üretimi sağlaması açısından doktrinde birtakım öneriler sunulmuştur. Buna göre mahalleler özerk olmalı; ihtiyar heyetinin temsil ve etkinliği artırılmalı; çoğulcu temsil anlayışı gereği gençler, emekliler, kadınlar gibi grupların katılımının sağlanması; mahallelerin nüfusları etkili katılımı sağlayacak boyuta çekilmesi; belediyelerin iş birliği amacıyla mahallelerde ortak hizmet binası yapması önerilmiştir⁸⁹. Bu önerilerin şehir merkezlerinde bulunan işlevi zayıflamış mahalle muhtarlıklarını işlevsel hâle getiremeyeceğini söylemek gerekir.

verenlerin statülerine göre yapılan ayırmada farklı sonuçlar çıkmıştır. Buna göre mahalle muhtarlarının halkın gönüllü katılımıyla mahallenin müşterek ihtiyaçlarının karşılanması hususunda ev hanımları, öğrenciler ve serbest meslek mensupları az memnun olduklarını ifade ederken esnaflar ise orta düzeyde memnun olduklarını belirtmişlerdir ve aşağı yukarı benzer sonuçlar muhtarın, mahallenin yaşam kalitesini artırmak için çabalayıp çabalamadığı sorusunda da çıkmıştır. Bu araştırma incelendiğinde muhtarların mahalleliyi fazla memnun edemediği sonucu açıkça görülecektir. Bkz. Mehmet Göküş, Erdal Bayrakçı ve Hakan Alptürker 'Mahalle Yönetimi ve Mahalle Muhtarlarının Vatandaşlar Tarafından Değerlendirilmesi' (2013) 18(2) Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi 31, 38, 42-43.

⁸⁷ Muhtarlık görevinin avantajlarının sorulduğu soruya verilen cevaplarda itibar kazanma, çeşitli makamlara daha rahat erişim imkânı, maaş alma ve insanlara destek olma gibi motivasyonlar ortaya çıkmış ve bunlardan ön plana çıkan ise itibar kazanma arzusu olmuştur. Araştırmada mahalle muhtarlarına yöneltilen mahalle birimleri kaldırılmalı mı sorusuna muhtarların hepsi olumsuz cevap vermiştir ve en ön plana çıkan gerekçe ise muhtar yerine atanacak bir devlet memurunun, muhtar kadar etkili ve faal olamayacağı, ayrıca muhtarın daha aktif olması ve mahalle halkına daha yakın durması sebebiyle bu kurumun kaldırılmaması gerektiği düşüncesi olmuştur. Esasında bu cevaba bakıldığında muhtarların temel yaklaşımı, mahallede muhakkak bir yönetim biçiminin bulunması gerektiğine dayanmaktadır. Fakat ele alınması gereken asıl mesele mahallede ayrı bir idari birimin gerekli olup olmadığıdır. Bir diğer ifadeyle üzerine yoğunlaşılması gereken husus şehir merkezlerindeki mahallelerde müstakil bir idari birimin hiç olmamasının isabetli olup olmayacağıdır. Bkz. Çiğdem Akman 'Mahalle Yönetimi ile İlgili Yeni Bir Yasal Düzenleme Gerekli mi? Isparta İli Özelinde Bir Araştırma' (2018) 10(19) Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi 516, 524, 530.

⁸⁸ Bu çalışmada muhtarlara, halkın onları kim olarak gördükleri sorulduğunda katılımcıların büyük çoğunluğunun, "sorunları üst birimlere aktaran" cevabını verdikleri görülmektedir. Esasında bu cevap mahalle muhtarlarının kendilerinin de bu kurumun işlevsiz olduğunun farkında olduklarını ortaya koymaktadır. Aynı çalışmada muhtarlara kendilerini lider olarak görüp görmedikleri sorulduğunda yarısının hayır cevabı verdiği görülmektedir. Bu cevap da yine mahalle muhtarlığının fonksiyonsuz olmasının doğal sonucudur denilebilir. Bkz. Tuna Emre Köklü ve Hüseyin Gül 'Türkiye'de Mahalle Muhtarlığının Dönüşümü ve Yeni Muhtarlık Algısı' (2017) (4) Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 719, 725, 728.

⁸⁹ Selçuk Yalçındağ, 'Yerel Demokrasinin Örgütlenmesi ve Yerinden Yönetimin Geliştirilmesi Açısından "Muhtarlık" Kurumu' (1998) 7(3) Çağdaş Yerel Yönetimler 37, 52.

Ortak hizmet binası yapılması ve mahallelerin daha küçük alanlarda örgütlenmesi, daha fazla muhtar ve daha yüksek masraf anlamına geleceği için kamu zararını artırmaktan başka bir sonuç doğurmayacaktır. Özetle pragmatik açıdan şehir merkezlerinde mahalle muhtarlıklarına ihtiyaç yokken bu işlevsiz birimlerin maliyetini artırmak isabetsiz olacaktır. Çoğulcu temsil ve katılıma ilişkin önerilere gelecek olursak mahalleler demokratik kültür açısından tarihsel süreçte önemli roller üstlenmişlerdir. Fakat mahalle birimlerinin kaldırılması demokrasiye zarar verecek bir sonuç doğurmayacaktır. Blokzincir teknolojisi sayesinde doğrudan demokrasi yeni bir boyut kazanmıştır. Blokzincir, verilerin merkeziyetsiz ve güvenli depolanmasını sağlayan bir teknoloji olup her biri belirli veri kümesini barındıran blokların kriptografik yöntemlerle birbirine bağlanak açık ağ şeklinde oluşturduğu zincirdir⁹⁰. Blokzincir, her bir bloğun mevcut işlemleri ve bir önceki bloğun adresini tutan bir yapıya dayanan teknoloji olup işlemlerin değiştirilemez listesini de tutar⁹¹. Geniş anlamıyla demokrasi kavramı ele alındığında doğrudan demokrasi tam olarak insanların kendilerini temsilciler olmaksızın doğrudan yönettiği sistem olarak tanımlanabilir⁹². Nitekim bu demokrasi çeşidine aracısız veya temsilsiz demokrasi de denir⁹³. Blokzincir ve demokrasi kavramlarının birleşimi sayesinde güven, şeffaflık, katılım ve eşitlik gibi değerlerin güçlenmesi söz konusu olacaktır. Doktrinde blokzincir temelli doğrudan demokratik yönetim sistemi önerilmiştir⁹⁴. Hatta bu yönde çalışmaların yapıldığı da aktarılmaktadır⁹⁵. Bu bilgiler ışığında blokzincir teknolojisi güvenli veri işleme özelliği ve merkeziyetsiz yapısı sayesinde doğrudan demokrasinin uygulanabilirliğini belki mümkün kılabilir. Çalışmanın önemi yönünden konuyu toparlamak gerekirse, günümüzde teknolojinin katkısıyla

⁹⁰ Mansoor Ahmed Jumani, Du Yujie ve Muhammad Owais Khan, 'The Future of Democracy: Exploring the Potential of Block Chain-Based Digital Voting Systems' (2023) 9(6) IJSRCSEIT, 221, 222.

⁹¹ Enis Karaarslan ve Muhammet Fatih Akbaş, 'Blokzinciri Tabanlı Siber Güvenlik Sistemleri' (2017) 3(2) UBGMD, 16, 17.

⁹² Linda Maduz, 'Direct Democracy' (2010) 2 Living Reviews in Democracy, 1, 1.

⁹³ Ömer Anayurt, *Anayasa Hukuku Genel Kısım* (Seçkin Yayınları 2023) 542.

⁹⁴ MyungSan Jun, 'Blockchain Government - A Next Form of Infrastructure for The Twenty-First Century' (2018) 4(7) Jun Journal of Open Innovation: Technology, Market, and Complexity, 1, 9.

⁹⁵ Avustralya'da kurulmuş olan Flux Party'nin blokzincir tabanlı sistem üzerinden temsili demokrasinin sorunlarını aşarak doğrudan demokrasiye geçişi hedeflediği ifade edilmiştir. Bkz. Sezgin Sezgin ve Umut Yertüm, 'Blockchain Çağında Yerel Temsiliyet Tartışmaları: Flux Party Örneği' (2023) (17) Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 21, 33.

demokrasi türlerine kazandırılan yeni boyutlar göz önüne alındığında, şehir merkezlerindeki mahallelerin kaldırılmasının demokrasiyle çelişeceğini ileri sürmek isabetli olmayacaktır. Ayrıca önemle belirtmek gerekir ki işlevsiz bir organın kimin tarafından seçildiğinin önemi olmadığı gibi seçim yerine atama yapılsa dahi sonuç değişmeyecektir.

Genel olarak ifade edilirse yukarıda işaret edilen bilimsel çalışmalardan da anlaşılacağı üzere mahalle birimi artık işlevsizleşmiştir. Nitekim mevzuata da baktığımızda bu husus net olarak görülmektedir. Şehir merkezlerinde bulunan mahalle muhtarlıklarının ilga edilmesi kamu yararının gereği olup kamu kaynaklarının verimli kullanılması ve kamu hizmeti finansmanına katkı sağlaması bakımından önem arz etmektedir.

Mahalle birimine ilişkin doktrinde hukuk alanında yapılan bilimsel çalışmaların sayısı yok denilecek kadar azdır. Bu konudaki bilimsel çalışmalar daha ziyade kamu yönetimi alanına ilişkindir. Makale içeriğinde değerlendirilen bu çalışmalardan da anlaşılacağı üzere şehir merkezlerinde bulunan mahalle muhtarlıkları teknolojinin gelişmesi ile birlikte işlevsizleşmiştir. Yine bu çalışmalara bakıldığında her ne kadar bu tespit yapılmış olsa da bu birimlerin tekrar nasıl işlevsel hâle geleceğine ilişkin tatmin edici bir öneride bulunulmadığı görülmektedir. Bu objektif tespit mahalle muhtarlıklarının kaldırılması tezini güçlendirmektedir.

Kırsal mahalle dışındaki mahalle muhtarlıklarının ilgası isabetli olacaktır. Bu sayede mahalle muhtarlarına ödenen maaşlar ve SGK primleri kamu hizmetinin finansmanında kullanılabilecek ve böylece kamu kaynaklarının verimli kullanılması sağlanmış olacaktır. İdare yapacağı ekonomik planlamalarda önemli bir tasarruf sağlayacaktır. Fakat özellikle belirtmek gerekir ki mahalle muhtarlıklarının ilga edilmesi mahallenin ilgası şeklinde olmamalıdır. Zira mahalle, adresleme sisteminin önemli bir birimini teşkil etmektedir. Kırsal mahalle dışındaki mahallelerin tıpkı sokak ve cadde gibi sadece adresleme birimi olarak varlığını sürdürmesinde isabet vardır.

SONUÇ

Bazı eserlerde mahalle için idare veya yönetim ifadeleri kullanılsa da bu doğru değildir. Zira mahallelerin tüzel kişilikleri bulunmadığından hukuki işlem yapma, irade açıklama yetkileri de yoktur. Türkiye’de kamu idareleri; merkezi idare, il özel idaresi, belediye ve köydür. Mahalle bunlardan birisi değildir. Öte yandan idareden bahsedilebilmesi için çekip, çevirme ve yönetme gerekir. Hâlbuki mahalle muhtarlıkları ile ilgili mevzuattaki düzenlemelere bakıldığında bu nitelikleri haiz olmadığı görülmektedir. Bu nedenle “mahalle birimi” ifadesini kullanmak isabetli olanıdır.

Teknolojinin gelişmesi sonucunda uygulamaya giren e-devlet sistemi sonrası mahalle muhtarlıklarının birçok görevi işlevsiz hâle gelmiştir. Bu durum mahalle muhtarlıklarının varlıklarının sorgulanmasına sebebiyet vermiştir. Karar organlarının seçimle iş başına geldiği mahalle birimi demokratik kültür açısından önem arz etmektedir. Fakat işlevlerini kaybetmesi bu demokrasi aracının mutlaka var olması gerektiği hususundaki kanaati erozyona uğratmıştır.

Muhtarlık sistemi mahallenin yanı sıra köyde de bulunmaktadır. Muhtar ve ihtiyar heyeti tıpkı mahallelerde olduğu gibi köylerde de bulunmaktadır. Köylerde ayrıca bir başka organ olan köy derneği bulunmaktadır. Köyler en küçük mahalli idare türü olup ayrı tüzel kişiliği haizdir. Köyler kırsalda bulunduğu buralarda ayrı mahalli idare örgütünün olması kamu hizmetlerinin yürütümü ve kolluk faaliyeti bağlamında avantajlar sağlamaktadır. Bu nedenle köylerde muhtarlık sisteminin varlığına ilişkin ciddi bir tartışmanın olduğunu söylemek güçtür.

6360 sayılı Kanun’la 2012 yılında büyükşehir belediyesinin olduğu illerde köy tüzel kişilikleri kaldırılmak suretiyle bu köyler mahalleye dönüştürülmüştür. Fakat bu durum bazı problemleri beraberinde getirince 2020 yılında 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu’nda yapılmış olan değişiklik sonucunda kırsal mahalle ile kırsal yerleşik alan statüleri tayin edilmiştir. Buna göre, büyükşehir belediyesi sınırları içinde bulunan ve önceden köy ya da belde belediyesi iken mahalle statüsüne geçmiş yerleşim alanları şehir merkezine olan mesafesi, sosyo-ekonomik durumu, belediye hizmetlerine erişim imkânları ve yapılaşma durumu gibi kriterler göz önünde bulundurularak, ilçe belediye meclisinin vereceği karar ve önerisi sonucu büyükşehir belediye meclisi, bu

yerlerin kırsal yerleşim niteliği taşıyıp taşımadığını en geç doksan gün içerisinde belirlerse, bu mahalleler kırsal mahalle olabilecektir. Esasında büyükşehirlerde köy tüzel kişiliklerinin kaldırılması isabetli bir yaklaşım değildi. Nitekim kırsal mahalle düzenlemesi buna işarettir. Nasıl ki köylerde muhtarlık sisteminin devamı gerekiyorsa aynı gerekçelerle kırsal mahallelerde de devam etmelidir. Zaten bu yerler niteliği itibarıyla köydür fakat kanun koyucunun iradesi ile bu statüleri sonlanmıştır.

Kırsal mahalleler dışında kalan, bir diğer deyişle şehir merkezlerinde bulunan mahallelerde muhtarlıkların kaldırılmasının kamu yararının gereği olduğunu söylemek gerekir. Bunun en önemli sebebi günümüz dünyasında bu birimlerin artık işlevsizleşmiş olmasıdır. Bu sayede mahalle muhtarlıklarına yapılan harcamalardan tasarruf sağlanmış ve bazı kamu hizmeti finansmanlarının temini kolaylaşmış olacaktır. İdarenin ekonomik bağlamda daha isabetli kalkınma planları yapması mümkün hâle gelecektir. 1933 yılında 2295 sayılı Belediye Teşkilatı Olan Yerlerde Muhtar ve İhtiyar Heyetlerinin Lağvı Hakkında Kanun'la birlikte belediye teşkilatının bulunduğu yerlerde mahalle muhtarlıkları kaldırılmış, 1944 yılında tekrar kurulmuşlardır. Bundan yaklaşık bir asır önce gereksiz görülerek varlıkları sonlandırılan mahalle muhtarlıklarının günümüzdeki teknolojik gelişmeler sonrasında işlevsizleşmesi sebebiyle varlıklarının sonlandırılması daha rasyonel temellere istinat etmektedir. Fakat belirtmek gerekir ki mahalle muhtarlıklarının kaldırılması mahalle biriminin tamamen sona erdirilmesi olarak anlaşılmamalıdır. Zira mahalleler aynı zamanda bir adresleme birimidir. Dolayısıyla kırsal mahalle dışındaki mahalleler sokak ve cadde gibi sadece bir adresleme birimi olarak varlıklarını korumalıdır.

Şehir merkezlerinde bulunan mahallelerde muhtarlıkların kaldırılması fikrinin temel dayanakları yapısal sorunlar, gereksizlik sorunu ve yönetim maliyetleridir. Bu muhtarlıkların tarihi ve geleneksel yönü olması dışında günümüz teknolojik dünyasında gereklilikleri hususunda hiçbir fonksiyonları kalmamıştır. Bütün bunlara rağmen bu muhtarlıklarının varlıklarının sürdürülmesini sağlamak, bütçe yükü açısından gereksiz maliyetlere sebebiyet verecektir ve kamu hizmetinin sağlıklı işlemlerini engelleyebilecektir. Özetle, yapısal ve işlevsel yönden sorunlu ve hatta işlevsiz olan bir müesseseyi ayakta tutmak yerine varlığına son vermek kamu yararına uygun olandır.

KAYNAKÇA

- Akman Ç, ‘Mahalle Yönetimi ile İlgili Yeni Bir Yasal Düzenleme Gerekli mi? Isparta İli Özelinde Bir Araştırma’ (2018) 10(19) Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi 516-534.
- Anayurt Ö, *Anayasa Hukuku Genel Kısım* (Seçkin Yayınları 2023).
- Aslan C, ‘Mahalle Muhtarlığı Hukuksal ve İşlevsel Analizler’ (2021) 30(2) Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 18-27.
- Atmaca Y ve Şabu N, ‘İngiltere ve Türkiye’de Yerel Yönetimler Üzerine Karşılaştırmalı Bir Değerlendirme’ (2019) 6(48) Journal of Social and Humanities Sciences Research 4707-4722.
- Birlik E, ‘İngiltere’de Sağlık Hizmetleri’ (1950) 7(3) Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 192-213.
- Çeliksoy E ve Alkan A, ‘Yapısal ve İşlevsel Açından İngiltere ve Türkiye Yerel Yönetimlerinin Karşılaştırılması’ (2020) 3(2) Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi 403-414.
- Çolpan-Kavuncu A, ‘Türk Yerel Yönetim Yapısında Kırsal Mahallelerin Sorunları’ (2023) 15(41) İdealkent 606-629.
- Duran L, *İdare Hukuku Ders Notları* (Fakülteler Matbaası 1982).
- Göküş M, Bayrakçı E ve Alptürker H, ‘Mahalle Yönetimi ve Mahalle Muhtarlarının Vatandaşlar Tarafından Değerlendirilmesi’ (2013) 18(2) Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi 31-45.
- Gözler K, ‘6360 Sayılı Kanun Hakkında Eleştiriler: Yirmi Dokuz İlde İl Özel İdareleri ve Köylerin Kaldırılması ve İlçe Belediyelerinin Büyükşehir İlçe Belediyesi Hâline Dönüştürülmesi Anayasamıza Uygun mudur?’ (2013) 11(122) Legal Hukuk Dergisi 37-82.
- Gözler K, ‘Türk Belediye Sistemi Üzerinde Fransız Etkisi: 3 Nisan 1930 Tarihli Belediye Kanunu Fransa’dan mı İktibas Edilmiştir?’ (2019) (1) Çağdaş Yerel Yönetimler 1-23.
- Gözler K, *İdare Hukuku C.I* (Ekin Yayınevi 2019).

Gözler K, *İdare Hukuku C.II* (Ekin Yayınevi 2019).

Gözler K, *Mahalli İdareler Hukuku* (Ekin Yayınevi 2018).

Jumani M A, Yujie, D ve Khan M O, ‘The Future of Democracy: Exploring the Potential of Block Chain-Based Digital Voting Systems’ (2023) 9(6) IJSRCSEIT 221-231.

Jun M, ‘Blockchain Government - A Next Form of Infrastructure for The Twenty-First Century’ (2018) 4(7) Jun Journal of Open Innovation: Technology, Market, and Complexity 1-12.

Kahraman N, ‘Mahalle Muhtarlığının Sosyal Devlet Kapsamında Yeniden Düzenlenmesi Gereği’ (2020) 1(3) Kamu Yönetimi ve Politikaları Dergisi 69-86.

Kalkışım HM ve Yılmaz N, ‘Mahalle Yönetimi ve Mahalle Muhtarlarının Profili: Trabzon Ortahisar Örneği’ (2017) 6(12) Küresel İktisat ve İşletme Çalışmaları Dergisi 110-126.

Karaarslan E ve Akbaş M F, ‘Blokzinciri Tabanlı Siber Güvenlik Sistemleri’ (2017) 3(2) UBGMD 16-21.

Karakaya S, ‘Mahalle Yönetimi ve Temel Sorunları’ (2020) (50) Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 461-485.

Kavruk H, ‘Kırsal ve Kentsel Alanda Mahalle: Köylerde, Kent ve Kasabalarda, Büyükşehirlerde Mahalle Kavramı’ (2024) 4(1) SDE Akademi Dergisi 121-147.

Kavruk H, *Mahalle Yerleşimi ve Yönetimi* (Nobel Yayınevi 2018).

Kılıç Ö ve İpek S, ‘Kırsal Mahalle: Büyükşehirlerde Tekrar Köye Dönüş mü?’ (2022) 7(1) Troy Academy International Journal of Social Sciences 1-16.

Koçberber S, ‘Yeni Belediye Yasası ile Mahalle Yönetimi’ (2005) (56) Sayıştay Dergisi 103-114.

Köklü TE ve Gül H, ‘Türkiye’de Mahalle Muhtarlığının Dönüşümü ve Yeni Muhtarlık Algısı’ (2017) (4) Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 719-733.

Küçük Ü, ‘Yerel İdari Vesayet İlişkisinin Yeni Bir Uygulaması Olarak Oksimoronik Bir Kavram: Kırsal Mahalle’ (2022) 30(4) Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 2163-2199.

Maduz L, ‘Direct Democracy’ (2010) 2 Living Reviews in Democracy 1-14.

- Muratoğlu T, ‘Mahalli İdareler Mevzuatında 6360 Sayılı Kanunla Yapılan Değişiklikler’ (2015) 20(32) Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 59-96.
- Muşul T, Tebligat Hukuku (Adalet Yayınevi 2016).
- Oğurlu Y, *İdare Hukukunda “E-devlet” Dönüşümü ve Dijitalleşen Kamu Hizmeti* (On İki Levha Yayınları 2010).
- Ortaylı İ, *Türkiye Teşkilât ve İdare Tarihi* (Cedit Neşriyat 2008).
- Plessix B, *Droit Administratif Général* (LexisNexis 2020).
- Sezgin S ve Yertüm U, ‘Blockchain Çağında Yerel Temsilîyet Tartışmaları: Flux Party Örneği’ (2023) 17(1) Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 21-42.
- Şahin M ve Işık E, ‘Osmanlı’dan Cumhuriyete Mahalle Yönetimi’ (2011) 30(3) Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 221-229.
- Şiriner-Önver M, ‘Türkiye’de Mahalle Yönetimi’ (2020) 4(3) Uluslararası Anadolu Sosyal Bilimler Dergisi 37-60.
- Türk Dil Kurumu, *Türkçe Sözlük 1 A-J* (12. Baskı, Kalkan Matbaacılık 2023)
- Türk Dil Kurumu, *Türkçe Sözlük 2 K-Z* (12. Baskı, Kalkan Matbaacılık 2023).
- Yalçındağ S, ‘Yerel Demokrasinin Örgütlenmesi ve Yerinden Yönetimin Geliştirilmesi Açısından “Muhtarlık” Kurumu’ (1998) 7(3) Çağdaş Yerel Yönetimler 37-56.
- Yamaç M, ‘Tarihsel Gelişim İçinde Üniter Bir Yapıda Yerel Yönetim: İngiltere Örneği’ (2014) 4(4) Sosyal Bilimler Metinleri 1-21.
- Yıldız H, *Fransız Yerel Yönetim Hukuku* (On İki Levha Yayınları 2013).
- Yılmaz E ve Çağlar T, Tebligat Hukuku (Yetkin Yayınları 2013).

İnternet Kaynakları

<<https://collectivites-locales.gouv.fr/>> Erişim Tarihi 17 Ocak 2025.

<<https://data.tuik.gov.tr/>> Erişim Tarihi 29 Aralık 2024.

<<https://tureng.com/tr/turkce-ingilizce/borough>> Erişim Tarihi 16 Ocak 2025.

<<https://www.e-icisleri.gov.tr/Anasayfa/MulkiIdariBolumleri.aspx>> Erişim Tarihi 17 Ocak 2025.

<<https://www.e-icisleri.gov.tr/Anasayfa/MulkiIdariBolumleri.aspx>> Erişim Tarihi 28 Aralık 2024.

<<https://www.gov.uk/guidance/local-government-structure-and-elections>> Erişim Tarihi 12 Ocak 2025.

<<https://www.gov.uk/understand-how-your-council-works>> Erişim Tarihi 15 Ocak 2025.

<<https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1984/27/section/57>> Erişim Tarihi 16 Ocak 2025.

<<https://www.legislation.gov.uk/ukpga/Edw7/8/36>> Erişim Tarihi 16 Ocak 2025.

<<https://www.legislation.gov.uk/ukpga/Geo5and1Edw8/26/49/section/223>> Erişim Tarihi 16 Ocak 2025.

<<https://www.legislation.gov.uk/ukpga/Vict/38-39/55/section/164>> Erişim Tarihi 16 Ocak 2025.

<<https://www.muhtar.gov.tr/>> Erişim Tarihi 28 Aralık 2024.

<<https://www.nisanyansozluk.com/kelime/mahalle>> Erişim Tarihi 27 Aralık 2024.

<<https://www.oed.com/search/dictionary/?scope=Entries&q=mukhtar>> Erişim Tarihi 12 Ocak 2025.